ماخذ تحقیقی مجلہ
ISSN(P): 2709-9636 | ISSN(O): 2709-9644
Volume 7, Issue 1, (Jan to March2026)
https://doi.org/10.47205/makhz.2026(7-I)urdu-01
OPEN ACCESS

CC BY NC

ڊاڪٽر ذوالفقارعلي جلباڻي
ايسوسئيٽ پروفيسر گورنمينٽ (بوائز)، ڊگري ڪاليج محرابپور،
ضلعو نوشهرو فيروز، سنڌ

ٻاراڻي ادب ۾ اديب، استاد ۽ نصاب جي اهميت جو جائزو

Dr. Zulfiqar Ali Jalbani*
Associate Professor, Govt (Boys) Degree College Mehrabpur,
District NausheroFeroze Sindh.

***Corresponding Author:**

An Overview of the Importance of Writers, Teachers, and Curriculum in Children's Literature

In children's literature, writers, teachers, and curriculum are interconnected elements that play a vital role in shaping young minds. Writers create imaginative worlds, crafting engaging stories, poems, and novels that foster creativity and moral understanding. Teachers facilitate learning, interpreting curriculum and nurturing young minds. Curriculum provides structure, imparting knowledge and promoting critical thinking. Together, these elements shape children's intellectual and emotional development, equipping them with values and skills for lifelong growth. Writers spark imagination, teachers guide learning, and curriculum offers a framework for success. By working together, they help children develop into compassionate, knowledgeable, and critically thinking individuals. The synergy between writers, teachers, and curriculum is essential for creating a well-rounded education that prepares children for future success.

Key Words: *Creator, Imaginative, Learning, Interpretation, Curriculum, Collective, development, values.*

تحقيق جو مقصد: تحقيقي مقالي جي لکڻ جو بنيادي مقصد هي آهي ته، اسان کي هلندڙ دور ۾ جنهن چيز جي ڪمي محسوس ٿي رهي سو آهي ٻارڙو ادب، سنڌي ادب ۾ ٻاراڻي ادب جي گهٽ لکڻ ۽ ان طرف ڌيان نہ ڏرڻ ڪري ڪافي

ISSN(**P**): 2709-9636 | ISSN(**O**): 2709-9644
Volume 7, Issue 1, (Jan to March2026)
https://doi.org/10.47205/makhz.2026(7-I)urdu-01

نقصان ٿي رهيو آهي. سنڌي ٻوليءَ جي روشن مستقبل خاطر ايندڙ دور جي نئين ٽهي لاءِ صحتمند ادب تخليق ڪرڻ ۽ ٻارن لاءِ موقعا پيدا ڪرڻ سان هڪ تسلسل قائم رهندو آهي، ۽ جهڙيءَ طرح ماضي بعيد ۽ ماضي قريب جي هردور ۾ باشعور شخصيتون پيدا ٿينديون رهيون آهن, جنهن سان سنڌ جي ادبي تاريخ, تهذيب ۽ ثقافت جو ٻول بالا پيو ٿيندو رهيو آهي. ٻاراڻي ادب جو بنيادي مقصد بہ اهو هوندو آهي تہ, هر دور ۾ نئين نسل مان ذهين انسان پيدا ٿيندا رهن. جن مان ايمانداري، شرافت، انسانيت، اخلاق، تنقيدي سوچ، علم ۽ عقل جا خزانا نسل در نسل منتقل ٿيندا رهن. اهڙا انسان تڏهن ئي تيار ڪري سگهنداسين، جڏهن هتان جا اديب، شاعر ۽ استاد پنهنجو مثبت ڪردار ادا ڪندا. غلام مصطفيٰ سولنگي لکي ٿو تہ: “ٻار انساني سماج جي خوبصورت وٿ ۽ ڪارائتو سرمايو آهن، ٻارن سان نہ رڳو انساني سماج جي سونهن برقرار آهي، پر ٻار انساني نسل جي ارتقا جا مظهر پڻ آهن. انساني سماج ۾ ٻارن جي تعليم ۽ تربيت سڀ ڪان اهم ۽ سڀ ڪان ڏکيو ڪم آهي. ڇاڪاڻ تہ ٻار ئي مستقبل جا معمار آهن ۽ اهي ئي مستقبل ۾ اهم ذميواريون سنڀالين ٿا. ان ڪري انهن جي صحيح تربيت لاءِ گهڻ پاسائين ڌيان جي ضرورت آهي.” (١) جيترو اديب باشعور هوندو ايتروئي ادبي تخليقي سگهہ سان سندس تخليقي سگهہ پرواز ڪندي، ۽ جيترواستاد پڙهيو ڪڙهيو ٽريننگ يافتہ علم ۽ عقل جو اڪابر هوندو، تيترو نئين نسل جي درست طرح آبياري ڪري قوم کي اهڙو نسل تيار ڪري ڏيندو جنهن سان ڇئني طبقن ۾ اسان جي قوم جو نالو روشن ٿيندو. بدقسمتيءَ سان هتي ٿئي ڇا ٿو جو استاد جي مسئلن ڏانهن توجهہ گهٽ ڏنو وڃي ٿو ۽ مجبورن هن/هنن کي روڊن ۽ رستن ڏانهن اچڻو پوي ٿو، آخر ڇو؟ ان جا سبب ۽ ڪارڻ اسان جي آفيسر شاهي آهي جو انهن کي پنهنجي جائز مسئلن لاءِ بہ پريشان ۽ آفيسن جا چڪر ڪاٽڻا پون ٿا ۽ ٻارن جي تعليم ۾ رڪاوٽ پوي ٿي. بهرحال استاد جو ڪم ئي علمي درسگاهن ۾ موجود هجڻ سان گڏ تعليم ڏانهن ڌيان ڏرڻ آهي. جونيئر استادن جي سينئر استاد ۽ سنا آفيسر انهن جي مانيٽرنگ ڪن تہ هن وقت اسڪولن ۽ ڪاليجن توڙي يونيورسٽين ۾ استادن ۽ شاگردن جا ڪهڙا مسئلا آهن سي حل ٿي پوندا. سکيا جي عمل ڪان ويندي ڪورس جي ڪتابن تائين ڇا ٿو پڙهايو

ISSN(**P**): 2709-9636 | ISSN(**O**): 2709-9644
Volume 7, Issue 1, (Jan to March2026)
https://doi.org/10.47205/makhz.2026(7-I)urdu-01
ماخذ تحقیقی مجلہ

وجي. نصابي ڪتاب ۽ انهيءَ ۾ موجود مواد جي وڏي اهميت هوندي آهي ۽ انهيءَ تي خاص ڌيان ڏيڻ جي ضرورت محسوس ٿئي ٿي.

ڪتابن جا تخليقڪار يعني اديب جو ڪردار:

مذڪوره مقالي لکڻ جو خاص مقصد هي آهي ته، سنڌي زبان ۾ شروعاتي ڪهڙا ڪتاب هئا جن تان اسان استاد، شاگرد ۽ عام پڙهندڙ استفادو حاصل ڪندا هئا. پروفيسر منگها رام ملڪاڻي لکي ٿو ته: ”مفيد الصبيان“ ميران محمد شاھ اول (١٨٦١ع) جو هيءُ ڪتاب ٻارن لاءِ آکاڻين جو پهريون مجموعو هو، جنهن ۾ وندرائيندڙ ۽ فائديمند آکاڻيون ڏنل هيون ۽ هنديءَ تان ورتل هو.“ (٢) مذڪوره ڪتاب کان اڳ ۾ ڪي ٻارن لاءِ ڪهاڻيون لکيون ويون آهن انهن ڪهاڻين ۾، غلام حسين قريشي جي ”پنيي زميندار جي ڳالھ“ (١٨٥٤ع)، ميران محمد شاھ (اول) جي ”سدا توري ڪدا توري“ (١٨٥٥ع) مٿيون ٻئي ڪهاڻيون بنسي ڌر چرنجي لال جي هندي قصن تان ورتل هيون ۽ سنڌيءَ ۾ اوائلي آکاڻين مان هيون.“ (٣) جڏهن شروع ۾ ڪي ايترا ڇپائيءَ جا مرڪز نه هئا ته آکاڻين، قصن ۽ ڪهاڻين ڪي گهر ۾ ڪي وڏڙيون ۽ وڏڙا ٻارن ڪي وندارئڻ لاءِ زباني ڪلامي قصا ۽ آکاڻيون جيڪي پکين ۽ جانورن متعلق هونديون هيون سي پڻ ٻڌائيندا هئا. جڏهن ته هن وقت دنيا جا رنگ ۽ ڍنگ تيزي سان تبديل ٿي رهيا آهن ۽ دنيا جي جديد توڙي قديم ادب ڪي وقت ۽ حالات جي روشنيءَ ۾ پرکڻو، ڏسڻو ۽ تپاسڻو پوندو. ماضيءَ جي ادب جي اڀياس مان جا ڳالھ آڏو اچي ٿي ته، دنيا جي ٻولين جي ادب جي شروعات نظم کان ٿي آهي. اهو ادب اڪثر ڪري ڏند ڪٿائي انداز جو آهي، انهيءَ ڏند ڪٿائي ادب ۾ موجود ڪهاڻين ۽ قصن جا ناهيندڙ ۽ جوڙيندڙ ڪير هئا. اهڙين ڪهاڻين ۽ قصن جوڙيندڙن جو ڪونه ڪو مقصد ۽ مراد ضرور هوندو. مقصد بنا ڪا ڳالھ ٿي نه ٿي سگهي. اُهي قصا ۽ ڪي ڪهاڻيون جن جا جوڙيندڙ گمنام آهن ڪنهن ڪي معلومات نه آهي ڇاڪاڻ جو انهن آکاڻيڪارن بابت ڪابه لکت نٿي ملي جنهن مان معلوم ٿي سگهي ته اُهي آکاڻيون ڪنهن جوڙيون آهن. پروفيسر منگها رام ملڪاڻي لکي ٿو ته: ”ڇتي سانير آهي، مثال: ڪي ڪهاڻيون نانين ڏاڏين ٻڌايون الڙ بلڙ، ’هيتلي ڪيتلي‘، ’جهرڪ ۽ جهرڪي‘ ۽ ’ولدر ۽ ريجھ‘ ڪهاڻيون جي نهايت ئي دُکدائڪ يا نهايت کلائيندڙ هونديون

ISSN(**P**): 2709-9636 | ISSN(**O**): 2709-9644
Volume 7, Issue 1, (Jan to March2026)
https://doi.org/10.47205/makhz.2026(7-I)urdu-01

هيون جن جو اثر وڏي ڄمار تائين بہ دل تي ڇانيو پيو آهي.” (٤) سنڌي ٻوليءَ ۾ شايع ٿيندڙ مختلف رسالن، نصابي ڪتابن ۽ سنڌ جي ادبي تاريخن جي اڀياس مان جا ڳالهه آڏو اچي ٿي تہ، سنڌي ٻاراڻيون آکاڻيون جيڪي ٻارن لاءِ نهايت ئي سبق آموز سمجهاڻين تي مشتمل آهن سي انگريزن جي حڪومت جي ابتدائي زماني کان منظر عام تي اچڻ شروع ٿيون تن ۾، “سنڌيءَ ۾ پهرين نثري آکاڻي جا ڇاپي هيٺ آئي، ساهئي مشهور لوڪ ڪهاڻي تي ٻڌل آکاڻي “**راءِ ڏياچ ۽ سورٺ**” ڄِيِ، جنهن جو ڳچ عرصو گمنام هو، پر پوءِ جناب محمد صديق ميمڻ جي لکيل “سنڌ جي ادبي تاريخ” (١٩٣٧ع) مان معلوم ٿيو تہ اهو سنڌي نثر جو پايو وجهندڙن مان هڪڙو، منشي اڌرام ٿانورداس هو. اها آکاڻي ڪئپٽن اسٽئڪ جي “سنڌي گرامر” (١٨٤٩ع) ۾ ضميمي طور ڏنل هئي، جو ديوَناگري لپي ۾ ڇپيو هو، ڇاڪاڻ جو عربي لپي تيار ئي ١٨٥٣ع ۾ ٿي. هيءَ آکاڻي نيٺ ۽ نبار سنڌيءَ ۾ لکيل هئي، جنهن مان جهوني زماني جو هڳاءُ پيو اچي. سن ١٨٦١ع ۾ اها آکاڻي ٻين ڏهن فارسي ۽ اردو تان ترجمو ڪيل مزيدار نقلن سان شامل ڪري منشي اُڌارام نئين صورتخطيءَ ۾ هڪ مجموعو ڇپايو هو. اها پهرين آکاڻي هڪ مجموعي درسي ڪتاب ۾ ننڍي هوندي اسڪول ۾ ڏاڍي چاهه سان اسڪول ۾ پڙهندا هئا سين.” (٥)

سنڌ جي نصابي ڪتابن، رسالن، اخبارن، ۽ ادبي تاريخن جي مطالعي مان هي بہ ڳالهه ظاهر ٿئي ٿي تہ سنڌي ٻوليءَ ۾ ديوان ڪوڙي مل چندن مل ٻاراڻي ادب تي پلو ڪم ڪيو آهي. سن ١٨٩١ع ۾ ديوان سنڌيءَ ۾ پهريون اصلوڪيون آکاڻيون جوڙيندڙ ۽ لکندڙ اديب هو، جنهن جي آکاڻين ۾ سهڻي سمجهاڻي ڏنل آهي، جنهن مان هرڪو پڙهندڙ ۽ خاص طور ٻار استفادو حاصل ڪري سگهن ٿا. انهيءَ سان گڏ سندس سُرل ٻاراڻي ٻوليءَ ۾ آکاڻي ڪٿڻ جو ڍنگ ڏيکاري ٿو:

“هڪڙو هو جهنگ، انهيءَ جهنگ ۾ هُيون بہ هرڻيون. هڪڙي هئي وڏي ٻي هئي ننڍڙي، وڏڙي هرڻي هئي ننڍڙي هرڻي جي ماءُ. هڪڙي ڏينهن اُپ ۾ گهٽا ڪڪر ٿيا ۽ واءُ لڳو. وڏيءَ هرڻيءَ چيو ننڍڙي هرڻي کي، اڄ مان جهنگ مان ٻاهر ڪينَ وينديس. اڄ ڏينهن آهي ٿڌو سو ماڻهو بندوقون ڪڻي ايندا شڪار ڪرڻ ۽ هرڻي ڏسندا تہ بندوقون هڻي ماري وجهندا. تون بہ اڄ ٻاهر

ISSN(**P**): 2709-9636 | ISSN(**O**): 2709-9644
Volume 7, Issue 1, (Jan to March2026)
https://doi.org/10.47205/makhz.2026(7-I)urdu-01
ماخذ تحقیقی مجلہ

متان نکرين! پر ننڍڙي هرڻيءَ ماءُ جو چيو ڪينَ ڪيو.” (٦) هن آکاڻي ذريعي ٻارن کي سمجهاڻي ڏيڻ واسطي جانورن ۽ پکين کان ڳالهرائي انهن جي شعور ۾ پختگي سان گڏ اهو پڻ احساس ڏياريو ويو آهي تہ اهڙن معصوم ۽ بي زبان جانورن تي رحم ڪرڻ گهرجي. ٻاراڻو ادب جيترو سٺو ۽ من موهيندڙ هوندو، ٻار اُن کان ايترو اثر قبول ڪندو آهي، ۽ اهو ٻار جڏهن وڏو ٿئي ٿو تہ ان جي عمر سان گڏ سوچ ويچار ۾ جيئن جيئن پختگي اچي ٿي، تيئن تيئن اُن جي دل ۽ دماغ تي رحمدليءَ جو احساس اڀري ٿو، گناهہ کي گناهہ ۽ ثواب کي ثواب سمجهڻ جي لائق ٿي وڃي ٿو. اهو ئي ٻارُ وڏو ٿي پنهنجي ملڪ، قوم ۽ سماج لاءِ ڪارگر انسان ٿي اڀري ٿو. جن ٻارن سٺو نصاب پڙهيوءِ انهن کي علم ۽ اڪابري ۾ بهترين استاد مليو تن دنيا ۾ وڏو نالو چڏيو آهي.

استادن جو ڪردار:

ماضيءَ جي استادن جو پنهنجي ٻوليءَ ڏانهن گهڻو ڌيان رهيو آهي، جيڪو درسي ڪتابن مان سمجهي سگهجي ٿو، هڪ ئي وقت استاد اديب بہ هو تہ هڪ شاعر بہ هو. انهيءَ ڪري ٻارن جي تعليم ڏانهن انهن جو انتهائي سٺو رويو هو، انهيءَ ڪري شاگرد ادب کي پڙهڻ ۽ لکڻ ۾ خاص دلچسپي وٺندا هئا. نصابي ترتيب ۽ جوڙجڪ لاءِ استادن کان صلاح مشورن سان گڏ انهن جي راءِ کي اهميت هوندي هئي. بهرحال ماضي بعيد توڙي قريب ۾اهو سمورو ٻارن جي ڪاميابي جو سهرو اديب، استاد ۽ نصاب ڏانهن وڃي ٿو. سنڌي ٻوليءَ ۾ ٻاراڻي ادب بابت شروعاتي ڪتابن ۾ ٻار کي گهڻي کان گهڻو مرڪز ٺاهيو ويو ۽ انهن ڪتابن جي ذريعي نون اديبن ۽ استادن جي معلومات ۽ اصلاح خاطر بهترين ڪتابن جي ڇپائي ٿي، جن ۾ استادن جي سکيا کي بہ مد نظر رکيو ويو تہ هڪ استاد کي نظم ڪيئن پڙهائڻ کپي، نثري آکاڻيون ٻارن کي ڪيئن سمجهائبيون ۽ پڙهائبيون آهن؟ ڪن مشهور شخصيتن جي عظمتن ۽ ڪارنامن کي ڪهڙي ريت بيان ڪجي. جيڪڏهن ڪهاڻي پڙهائجي ٿي تہ اُن جي اهم نقطن تي گهڻو ڌيان ڇڪرائڻ سان گڏ ڪهاڻي جي مکيہ مقصد کان ويندي استاد کي ان بابت اڳواٽ سٺي تياري ڪرڻ گهرجي. چاڪاڻ جو هُو جن ٻارن کي پڙهائي رهيو آهي اهو ڌيان ۾ رکڻ گهرجي تہ انهن وٽ

ISSN(**P**): 2709-9636 | ISSN(**O**): 2709-9644
Volume 7, Issue 1, (Jan to March2026)
https://doi.org/10.47205/makhz.2026(7-I)urdu-01

عمر جي حساب سان ڪيتري سمجهڻ جي صلاحيت آهي، پوءِ پنهنجي مخصوص انداز سان ٻارن کي سمجهائڻ ڪانپوءِ، سوال پڇڻ گهرجي تہ اوهان هن ڪهاڻي مان ڇا حاصل ڪيو ۽ هن ڪهاڻيءَ جو ڪهڙو مطلب ۽ نقطو حاصل ٿيو؟ ۽ اسان هي ڪهاڻي ڇا لاءِ پڙهيسين ۽ ڪهڙو فائدو ٿيو؟ يقينن استاد سبق سيکارڻ کان پهرين اڳواٽ تياري ڪري ۽ پنهنجي ذهن ۾ هڪ خاڪو تيار ڪري ٿو تہ ڪيس سڀاڻي ڪلاس ۾ ڪهڙو سبق پڙهائڻو آهي ۽ سبق ۾ ڪهڙا نوان لفظ آهن جن بابت ٻارن کي ڄاڻ ناهي، ان جي معنيٰ ۽ مفهوم سمجهائڻو آهي ۽ آخر ۾ مشق ڪرائڻي آهي. سبق پڙهائڻ دوران نون لفظن سان گڏ ڪن اصطلاحن، پهاڪن، محاورن، چوڻين، تشبيهن، استعارن، گرامر جي قاعدن قانونن ۽ اشتقاقن متعلق ٻارن کي معلومات ڏيڻ کان وِيندي جيڪڏهن بيت ۽ نظم پڙهائڻو آهي تہ اُن جي مرڪزي خيال تي ڌيان ڏئي ٻارن کي اهڙي انداز ۾ سيکارڻو آهي جو ٻارن جي دلچسپي ۽ ڌيان استاد کي ٻڌڻ ۽ ان کي سمجهڻ ڏانهن ڇڪي وڃي. استاد جي شخصيت ۽ ڪردار جو ٻارن جي زندگيءَ تي وڏو اثر ٿيندو آهي. سبق پڙهندي ۽ سکندي سکندي پاڻ کي استاد جي ڪردار ۾ محسوس ڪن ٿا.

استاد تي وڏيون ذميواريون آهن، هُو سماج سُڌاريندڙ هڪ پيءُ جو رول ادا ڪري ٿو. اڄ بہ ڏنو وڃي تہ، سنڌيءَ ٻوليءَ ۾ ٻاراڻي ادب تي چڱو خاصو مواد موجود آهي. نصابي ڪاميٽي سنَن سبقن جي چونڊ سان گڏ ٻارن جي عمر ۽ نفسيات کي مد نظر رکيو آهي جيئن مٿي هڪ آکاڻيءَ جو ٽڪرو ڏنو اٿم، جنهن ۾ هڪ نصيحت شامل آهي تہ هميشہ وڏن جو چيو مڃڻ گهرجي. ڇاڪاڻ جو وڏن جي عمر پنهنجي حياتي جا ڪيئي لاها چاڙها ڏسي چڪي هوندي آهي ۽ انهن کي زماني جون چڱايون ۽ برايون سڀ سامهون ٿي گذريون هونديون آهن، جنهنڪري انهن جون نصيحتون ننڍڙن ٻارن لاءِ اهميت جوڳيون هونديون آهن. اهي وڏڙا ۽ وڏڙيون زماني جي آزمودن ۽ تجربن مان گذري گهڻي کان گهڻو مشاهدو حاصل ڪري پرائيندا ۽ ذهنن ۾ محفوظ ڪري رکندا آهن، جيڪو ننڍن لاءِ مددگار ثابت ٿيندو آهي. ٻارن جا ذهن اڇي ڪاغذ مثل هوندا آهن، انهن کي سکيا لاءِ وڏن جي تربيت جي ضرورت هوندي آهي، اها ضرورت ڪتابن ۽ زباني طور ٻڌائڻ سان ٻارن ۽

ISSN(**P**): 2709-9636 | ISSN(**O**): 2709-9644
Volume 7, Issue 1, (Jan to March2026)
https://doi.org/10.47205/makhz.2026(7-I)urdu-01

نوجوانن ۾ سوچ ويچار ۾ اضافو ڪندي آهي. ٻار ننڍن ننڍن جانورن ۽ پکين ۾ گهڻي دلچسپي وٺندا آهن، انهيءَ ڪري اديب ٻار جي نفسيات ۽ چرپر ۽ دلچسپين کي سامهون رکي ڪهاڻيون، آکاڻيون، نظم ۽ بيت اهڙا جوڙيندا آهن جن ۾ ٻارن جي گهري دلچسپي قائم رهي ٿي. فطرت ۾ موجود وڻن، ٻوٽن، جانورن، پکين ۽ انساني جسم جي اهم عضون اکين، پيرن، هٿن، ٻانهن وغيره جي تصويرن کي ڏسي ٻه خوش ٿيندا آهن. اسان جي استادن ۽ تعليمي ماهرن، ٻارن جي ذهني ۽ فڪري اوسر کي ذهن ۾ رکي، انهن جي سکيا واري عمارت جو بنياد مضبوط ڪرڻ لاءِ وڏ ۾ وڏ ڪوشش ڪئي آهي. آزاديءَ کان اڳ ۾ جيڪي ڪتاب لکيا ويا سي ئي ڪتاب، اسان جي ٻاراڻي ادب جي مضبوط ۽ مربوط عمارت کي اڏڻ ۾ مکيہ ڪردار ادا ڪندا رهيا آهن. سن ١٩٠٢ع کان ڪيترين ئي سکيا پريون آکاڻيون لکيون ويون ۽ هيٺيان آڳاٽا اهم ڪتاب آهن:

مرزا قليچ بيگ-'ٻاراڻا شعر' ١٨٧٠ع
ديوان ڪوڙو مل-'سنڌي ڳجهارتون' ١٨٨٨ع
ديوان ڪوڙو مل-'ٻاراڻا گيت' ١٨٩١ع
مرزا قليچ بيگ-'ٻارن جي وندر يا پروليون' ١٩٢٢ع." (٧)

پروفيسر منگها رام ملڪاڻي لکي ٿو تہ: "نئين سنڌي لائبريري" جا آخري اکين ڏٺا ڪتاب: پروفيسر منگها رام ملڪاڻي جو 'ٻاراڻيون ٻوليون' (١٩٢٦ع) ۽ گرڌاري ڪرپالاڻيءَ جو 'رابندر ناٿ جون آکاڻيون' (١٩٢٧ع) ٿيون ڏسڻ ۾ اچن." (٨) انگريزن جي دور ۾ هر قسم جا ٻارن لاءِ ڪتاب لکيا ويا. ٻاراڻين ڪهاڻين جا ڪتاب ڪڍڻ ۽ ٻارن لاءِ لائبريري ٺاهڻ جي مکيہ ڪوشش ڪرڻ جو شرف 'سندر ساهتيہ منڊل' کي ملڻ ڪپي. هيءُ پهرين ٻاراڻي ساهت ڪڍڻ جو سلسلو ١٩٢٥ع ڌاري شروع ڪيو ويو ۽ ١٩٤٧ع تائين هلندو آيو ۽ پڇاڙيءَ ۾'گل ڦل' نالي رسالو ڪڍيو ويو." (٩) ٻاراڻو ادب جيترو نصيحت ڀريو هوندو، اوترو ئي صحتمند معاشرو تعمير پائيندو ۽ اڳتي وڌندو ترقي ڪندو رهندو. پاڪستان جي اديبن، استادن ۽ تعليمي ماهرن تي وڏيون ذميواريون آهن تہ هُو ٻاراڻي ادب ۽ نصاب کي تر و تازو رکندا اچن جو هر دور جي نمائندگي ٿيندي رهي، جيئن پاڪستان جو ٻار وڏو ٿي دنيا جي

ISSN(**P**): 2709-9636 | ISSN(**O**): 2709-9644
Volume 7, Issue 1, (Jan to March2026)
https://doi.org/10.47205/makhz.2026(7-I)urdu-01
ماخذ تحقیقی مجلہ

سمورن شعبن ۾ پنهنجو ۽ پنهنجي ملڪ، قوم ۽ سماج جو نالو روشن ڪري، اهڙو ادب نندڙن توڙي نوجوان ٻارن لاءِ وندر سان گڏ ذهني پرورش به مهيا ڪري ٿو. علمي ۽ ادبي لحاظ کان نظم، گيت، بيت، ڳجهارتون، توڙي نصيحت ڀريا سبق جيڪي اڄ گهرن ۾ جي نٿا ٻڌايا وڃن ته، اسان وٽ ٻيا به ذريعا آهن، اخبارون، ٽيليويزن، رسالا، فيس بڪ، واٽس ايپ وغيره اچي وڃن ٿا. ڪو دور هو جنهن کي ماضي قريب چئون جو نانيون، ڏاڏيون، مائرون ۽ وڏين عمرين جي بزرگ عورتن جون ٻڌايل زباني آکاڻيون وڏي اهميت واريون هونديون هيون، جنهن سان ٻارن جي ذهني ۽ فڪري تربيت ٿيندي هئي. اڄ گهرن ۾ انهن ٻيڙين جون ڳالهيون گهٽ ٻڌيون وڃن ٿيون، ننڍا ٻار به موبائل، ڪمپيوٽر ۽ ليپ ٽاپ جو استعمال ڪن ٿا. ڪنهن وٽ به ڪنهن لاءِ وقت ڪونهي هر ڪو پنهنجي مصروفيتن ۾ گم سُم مصروف آهي. اهو دور هو جو گهرن، اوطاقن توڙي ذاتي ڪچهرين ۾ ماڻهو هڪٻئي سان مٽن مائٽن، اوڙي پاڙي، راڄ ڀاڳ ۽ دوستين جي ڀرم کي بحال رکڻ جون ڳالهيون ٿينديون هُيون سي سڀ تبديل ٿي ويون آهن. هر دور جي پنهنجي گهرج هوندي آهي. اڳيون دور موٽائي ته نٿا سگهون، پر انهيءَ کي ساري ۽ ياد ڪري، هن جديد دور ۾ ڪي سٺا اخلاقي قدر قائم ڪري سگهون ٿا. سماجي ۽ اخلاقي قدر مهمان نوازي، اٿڻ ويهڻ جا آداب، مٽن مائٽن جو قدر ڪرڻ، اَبي ۽ امان جي ساڃاهه رکڻ، پاڙن ۽ ڀينرن کي عزت ڏيڻ ۽ انهن جي ڏک سُک ۾ ڪم اچڻ، سڏ ۾ سڏ ڏيڻ، ڄِي چوڻ، اوڙي پاڙي جي ننگ ۽ ناموس جو خيال رکڻ، جيڪي اسان وڃائي ڇڏيا آهن سي نئين انداز سان بحال ڪري سگهون ٿا. اوطاقن ۾ مردن جون ڪچهريون ۽ گهرن ۾ عورتن جو ڪچهريون نه رهيون آهن ۽ نه ئي وري ڪچهرين ۾ پيش ڪيل اخلاقي قدر سيکاريندڙ ڳجهارتن ۽ پرولين جو رواج عام آهي. اُهي ڪچهريون جيڪي موڪلائيندڙيون موڪلائيندڙيون آخري هڏڪيون ۽ سُڏڪا ڀري رهيون آهن سي سڀ ٻارن لاءِ اٿڻ ويهڻ جا آداب ۽ هرهڪ جي وٽندڙ ۽ ذهني خوراڪ به هُئي سا اکيُن کان ڏور ٿيندي پئي وڃي. اڄ انهن ڪچهرين جي ڪري ئي لغت جو ذخيرو محفوظ ٿي پيو آهي.

ISSN(**P**): 2709-9636 | ISSN(**O**): 2709-9644
Volume 7, Issue 1, (Jan to March2026)
https://doi.org/10.47205/makhz.2026(7-I)urdu-01
ماخذ تحقیقی مجلہ

ٻارن لاءِ ڳجهارت:

"گلن جي ڪاري، ڪنهن کي اڏ تہ ڪنهن کي ساري
جواب: ماءُ پيءُ
ڏس قادر جي ڪَل، ٻاهران گوشت اندران کل
جواب: پَڪِيءَ جي ٻُڪِي
گهر گهر ۾ ڳاڙهو گهوٽ، وني زور تہ وني چوٽ
جواب: ٽاندو

ٻارن لاءِ پروليون:

نچي ٿو ناچوءَ وانگر ناچو بہ نہ آهي، پَڙِي پائي ٻار وانگر، ٻار بہ نہ آهي، لٽ ڪٽي ڪلهي تي، ميهار بہ نہ آهي، ٻڌايو تہ ڇا آهي؟
جواب: پولڙو

نصاب:

نصاب مان مراد درسي ڪتابن طور ورتي وجي ٿي، جيڪي تعليمي ادارن ۾ تعليمي سرگرمين جي حد مقرر ڪندا آهن. هرهڪ مضمون جا مختلف ڪتاب هوندا آهن جن جي مواد کي مقرر ڪيل عرصي ۾ شاگردن کي پڙهائي پورو ڪبو آهي. مذڪوره موضوع جي تحقيق جو تعلق سنڌي درسي ڪتابن جي نصاب سان آهي. هرهڪ ٻوليءَ ۾ لکيل **درسي** ڪتابَ نئين نسلن جي ذهني ۽ فڪري اوسر ۽ ارتقا ۾ مکيہ ڪردارادا ڪندا آهن، جيترو نصاب علم ۽ فڪري ڳالهين ۽ معلومات تي آڌاريل هوندوآهي ايترو ئي سماج جي فڪري ارتقا جو سلسلو هلندو رهندو.سنڌي ادب ۾ معياري قسم جو ادب ٻارن جي دلچسپي سان گڏ ذهني آزمائش ڏانهن بہ اشارو آهي تہ هُو پڙهڻ ۽ لکڻ ۾ سوالن جا جواب ڳولڻ جا هيراڪ بڻجن. اسان جڏهن پرائمري درجي جي ٻارن جي سنڌي نصاب جو اڀياس ڪريون ٿا تہ اسان کي ٻارن لاءِ لکيل لا جواب نظم ۽ بيت ملن ٿا. جن مان خوبصورت نظارا پسي سگهجن ٿا. هت هيٺ هڪ نظم ڪشنچند 'بيوس' جو ڏيون ٿا جنهن مان ان جي سهڻي سوچ ۽ فڪر جو اندازو لڳائي سگهجي ٿو:

سي ڪن تنهنجي ساراهہ قدرت وارا!
نرمل جوتي نور نظارا

ISSN(**P**): 2709-9636 | ISSN(**O**): 2709-9644
Volume 7, Issue 1, (Jan to March2026)
https://doi.org/10.47205/makhz.2026(7-I)urdu-01

کوٺان کوٽ بٺايئي ڏرتيون،
سهسين سج چنڊ تارا ڪتيون،
جن جو انت نہ پارا-قدرت وارا
گلن اندر سُرهاڻ ڏرين ٿو،
موتين سان مهراڻ ڀرين ٿو،
هيرا لعل هزارا-قدرت وارا!
جڏهن وٽن تي واءُ اچي ٿو،
پن پن مان پڙ لاءُ اچي ٿو،
چم چم جا چمڪارا-قدرت وارا
ڇهنب چتن ۽ ڇيهن ڪولي،
بلبل ڪوئل ٻُولِي ٻولَي،
مور نچن نامیارا-قدرت وارا
عجب بنايا بجليُون، بادل
بوندون برس برس ڪن ٿاڌل،
واڄٽ ڪن وسڪارا-قدرت وارا
ملڪ مڙيوئي مندر آهي،
آگو سڀ جي اندر آهي،
ديهن منجهہ دئارا-قدرت وارا
ساهہ اندر جو ساهہ ڪجي ٿو،
’بيوس‘ سائين ناد وڄي ٿو،
برپٽ نينهن نقارا-قدرت وارا.” (١٠)

ٻئي طرف ٻاراڻي ادب تي حڪيم فتح محمد سيوهاڻي ديني حوالي سان چڱو ڪم ڪيو آهي ۽ سنڌيءَ ۾ ٻارن لاءِ نعتون لکيون آهن. سنڌي ٻوليءَ جي هڪ ليکڪ نواز علي ’نياز‘ جو هڪ نظم جيڪو چوٿين درجي جي سنڌيءَ تي رکيل آهي جنهن جو شروعاتي بند هيٺ ڏجي ٿو:

وطن جي حُب جي دل ۾ نہ ٿي، ايمانُ ڪهڙو ٿيو؟
عمل جي ناهي انسان ۾، تہ پوءِ انسان ڪهڙو ٿيو؟

ISSN(**P**): 2709-9636 | ISSN(**O**): 2709-9644
Volume 7, Issue 1, (Jan to March2026)
https://doi.org/10.47205/makhz.2026(7-I)urdu-01
ماخذ تحقیقی مجلہ

اهڙين سهڻين سٽن جو تخليق ٿيڻ ۽ وطن جي اهميت بابت ٻارن کي معلومات ڏيڻ ڪيڏو نہ لاڀائتو لڳي ٿو، جنهن سان ٻار جي اندر مان وطن جي حُب اڌما ڏئي ٻاهر اچي ٿي تہ وطن ڪيڏي نہ پياري شيءِ آهي. اهڙن نظمن کي نصاب ۾ جاءِ ڏيڻ سان ٻارن تي سٺو اثر ٿئي ٿو. اهڙي طرح ننڍين ٻارن لاءِ وطن سان محبت بابت سليم ’ڳاڙهوي‘ جو نظم عنوان: **’هَلو سَبز پَرچَم اُڏاري هلو‘** هڪ لاجواب نظم آهي جنهن جو نمونو هيٺ ڏجي ٿو:

وطن جي چمن کي سنواري هلو،
سنواري سڌاري اجاري هلو.
سخا جي نظر سان نهاري هلو،
وفا جي اکر کي اچاري هلو.
سوين سِــجَ اُڀَ تي اڀاري هلو،
سچو ساٿ ساري سنڀاري هلو.
ڪدورت ۽ ڪيني کي دل مان ڪڍي،
فقط ديس جو ڏيان ڌاري هلو.
جبل، جهنگ، دريا لتاڙي لنگهو،
ڏکن جي ڏونگر کي ڏاري هلو.
ڪچائي، ڪُپت، ڪوڙ ڪوري ڪيو،
صداقت ۽ سچ جي سهاري هلو.
بلنديءَ جي عظمت جاڪوڙي عَلَمَ،
زماني کي حيرت ڏياري هلو.
ڪنارا اچي نيٺ چمندا قدم،
توڪل جي ٽُرهي کي تاري هلو.
هلڻ جو، وڌڻ جو، ٻِگُلُ ٿو وڄي،
اُٿو قافلي کي اٿاري هلو.
امانت اوهان کي، ٿي سونهي ’سليم‘،
هلو سبز پرچم اڏاري هلو.

ISSN(**P**): 2709-9636 | ISSN(**O**): 2709-9644
Volume 7, Issue 1, (Jan to March2026)
https://doi.org/10.47205/makhz.2026(7-I)urdu-01

اهڙي طرح سليم ڳاڙهوي جو ’پيارا وطن‘ پڻ هڪ سٺو نظم آهي جنهن ۾ شاعر پنهنجي وطن کي اکڙين جا تارا سڏيو آهي ۽ وطن مٿان سر ساهه گهوري ڇڏڻ جو نياپو ڏنو آهي ۽ وطن لاءِ دعا ڪندي هڪ بند ۾ چوي ٿو:

سکيو ستابو شل رهين، ڪوسو لڳي نہ توکي واءُ،
ماکي ۽ مصريءَ کان مِٺا، اي جان کان پيارا وطن!

۽ هڪ ٻئي بند ۾ چوي ٿو:

تنهنجي مٽيءَ ۾ مُشڪُ ۽ تنهنجي هوائن ۾ هٻڪاءَ،
مهراڻ جي هر موج، جڻ امرت سندي ڌارا وطن!

اهڙيءَ طرح سليم ’هالائي‘ امداد حسيني، علي دوست ’عاجز‘ وحيد محسن ۽ ٻين جا ٻاراڻي ادب لاءِ نظم ۽ آڪاڻين وارو ڪم مثالي نظر اچي رهيو آهي. ٻاراڻي ادب ۾ ديني ڳالهين جي سمجهاڻي کي بہ اهميت حاصل آهي، ٻاراڻي ادب ۾ الله تعاليٰ جي نعمتن، روزن، مذهبي ڏينهن جو ذڪر ملي ٿو. ملڪي ۽ قومي جهنڊي جي عزت و احترام سان گڏ حڪومت سان محبت ۽ قائد اعظم جي شخصيت کان ويندي، تاريخي ڳوٺن، شهرن، ڳوٺاڻي زندگيءَ جو عڪس پيش ڪيو ويو تہ ٻئي طرف صوبن جي ثقافتي احترام جو ڀرپور ذڪر ملي ٿو. وقت گذرندي جيڪي تبديليون آيون آهن انهن کي مرڪز بڻايو ويو آهي، هڪ پاسي ڳوٺاڻي زندگيءَ جو عڪس ملي ٿو تہ ٻئي طرف شهري زندگي پسي سگهجي ٿي. نصابي سبقن ۾ ماڻهن جا ڏنڌا، هڪٻئي جو خيال رکڻ، اسان جا حق ۽ ذميواريون، عزت ۽ وقار جي لحاظ کان اسان سڀ برابر پيدا ٿيا آهيون، ٻين کي معاف ڪرڻ، قدرتي وسيلن، اسان جي ڌرتي، اسان جو ماحول، قدرتي وسيلا ۽ زميني وسيلن بابت، زمين، ميدان، پٽ، جبل، ٻيلا، زمين جا مسئلا ۽ اسين انهيءَ تي ڇا ڇا ڪري سگهون ٿا، پاڻي ۽ ان جا وسيلا، اسان جي گهرن تي پاڻي ڪيئن ٿو پهچي، پاڻيءَ جي اهميت، پاڻيءَ جو استعمال ۽ سنڀال وغيره جي اهميت ڪري اباراڻو ادب نصاب ۾ شامل ٿيڻ لڳو آهي. نصابي ڪتابن ۽ ادبي تاريخن ۾ موجود نظم ۽ نثر جي اڀياس مان معلوم ٿئي ٿو تہ، ٻاراڻو ادب اڃان گهڻو ڪجهه گهري ٿو. سنڌي نصاب ۾ جيڪي نظم ۽ نثر بابت مختلف موضوعن تي جيڪي سبق شامل آهن تن کي هن دور ۾ تجديد جي ضرورت درڪار آهي. اڄ جا ٻار

ISSN(**P**): 2709-9636 | ISSN(**O**): 2709-9644
Volume 7, Issue 1, (Jan to March2026)
https://doi.org/10.47205/makhz.2026(7-I)urdu-01
ماخذ تحقیقی مجلہ

سياڻي جي روشن مستقبل جي ضمانت ڏيندا تن جي ذهني ۽ فڪري سوچ ويچار ۽ عمر کي سامهون رکي، سنڌي ٻوليءَ ۾ جيڪو ٻاراڻو ادب تخليق ڪجي سو سوچي سمجهي زماني وقت ۽ حالات مطابق تخليق ڪجي، جنهن مان ٻارن جي علمي ادبي اوسر درست طرح ٿي سگهي، ان لاءِ وڌ ۾ وڌ اڃا وڌيڪ جديد فنن سان آراستہ ڪري اضافي سان گڏ، وڌيڪ سوچ ويچار جي ضرورت محسوس ڪجي ٿي. اڳ وارو نصاب پنهنجي زماني جي حساب سان درست هو. ننڍو ٻار هيئنءَ بيت وانگر آهي:

روئندو آهين دنيا ۾، جڏهن ڪيو وطن،
ٻيا سپ ٿي کِليا، هو خوش سندن جان تن،
اڄ رهہ تون ايئن جو، جي سياڻي تون وجين،
ڪلندين تون وجين ۽ ٻيا سيئي روئندا رهن.“ (١١)

عورتن جو ٻاراڻي ادب تي ڪيل ڪم:

جتي مرد اديبن ٻاراڻي ادب تي ڪم ڪيو آهي، اُتي آزاديءَ کانپوءِ سنڌي ليکڪائن ٻاراڻي ادب تي نهايت ئي سهڻو ۽ سليقي سان ڪم ڪيو آهي. ڇاڪاڻ جو جيترو ٻارن جي نفسياتي ڪيفيت عورت سمجهي ٿي، شايد ڪو مرد ايئن سمجهي سگهي. رسالي ’گل ڦل‘ جي ڇهين ايڊيٽر: نجمہ پنهور آهي، جنهن ٻاراڻي ادب کي تمام گهڻي هٿي وٺرائي ۽ ٻاراڻي ادب تي سنيون آڪاڻيون لکيون آهن. آپا شمس عباسي سن ١٩٨٣ع ڌاري، ميموريل سوسائٽي قائم ڪئي ۽ سوسائٽي وسيلي ڪيترائي پروگرام ڪرائي تعليمي جاڳرتا مهم هلايائين. هن جي زندگيءَ جو سمورو سفر جدوجهد ۾ گذريو. هن تعليم جي واڌاري لاءِ ٻہ خانگي اسڪول ’عقيل برائيٽ اڪيڊمي پاڪستان‘ ۽ ’برائيٽ ڪڊس اڪيڊمي لطيف آباد‘ جي نالي سان قائم ڪيا جن جي نگراني پاڻ ڪندي هئي.“ (١٢)

ارم محبوب:

هن ننڍي ڄمار ۾ ئي نثر ۽ شاعري شروع ڪئي. هن شروع ۾ روزاني ’هلال پاڪستان‘ ڪراچيءَ جي ٻارڙن جي صفحي ’گلڙن جهڙا ٻارڙا‘ ۾ ٻاراڻيون ڪهاڻيون لکيون... ڪجھ وقت ٻارڙن جي اردو رسالن ’نونهال‘ اور ’بچون کي دنيا‘ ”توت بتوت“ ۽ ”جگنو“ ٻارن لاءِ ڪهاڻيون پڻ لکيون

ISSN(**P**): 2709-9636 | ISSN(**O**): 2709-9644
Volume 7, Issue 1, (Jan to March2026)
https://doi.org/10.47205/makhz.2026(7-I)urdu-01

ماخذ تحقیقی مجلہ

آهن.“ (١٣) ان علاوه بانو محبوب جوڪيو ٻارڙن لاءِ ڪي ڪهاڻيون لکيون آهن ۽ شاعري بہ ڪئي آهي.

پٽيءَ وارا ٻار
استاد پيو آرام ڪري
مانيٽر تي بار.“ (١٤)

اهڙيءَ طرح ٻين عورتن ۾ تانيا ٿيٻو جون ٻاراڻي ادب بابت ڪي ڪهاڻيون ۽ شاعري ملي ٿي. زاهده تاج ابڙو جون ٻاراڻي ادب لاءِ ڪوششون قابل تعريف آهين، ساڳيءَ طرح شبنم گل ڪيترائي ٻارن بابت پروگرام ڪرائي ٻارن ۾ سجاڳي آڻڻ جي ڪوشش ڪئي آهي. هن ننڍپڻ کان سٺي ماحول ملڻ ڪري لکڻ شروع ڪيو جو اجان تائين لکي رهي آهي. مريم مجيدي، مهتاب اڪبر راشدي، ڊاڪٽر ممتاز ڀٽو، موتيا چنا، مهرالنساءِ لاڙڪ، ڊاڪٽر ام ڪلثوم شاه، نجم نور قلپوٽو وغيره وغيره ٻارن جي ادب تي تمام گهڻو ڪم ڪيو آهي. ومي سدا رنگاڻي سنڌي ادب ۾، ٻاراڻي ادب تي بي مثال ڪم ڪيو آهي. ”وِمي سدا رنگاڻي جنهن ١٩٩٤ع ۾، سنڌي ۾يو ڪتاب، ’مکڙيون‘ ٻارن لاءِ ريڊيو ناٽڪ، ’ٻليءَ جو اسڪول‘ ٻارن لاءِ شاعري سن ١٩٩٨ع، ’سڀاجهي راڻي‘ٻارن لاءِ ڪهاڻيون: ١٩٩٨ع وغيره لکي ٻارن جي ادب ۾ نهايت ئي سهڻو ڪم ڪيو آهي. وِمي سدارنگاڻيءَ جو ٻارن لاءِ ايترو لکڻ، هُن جي ٻارن سان پيار جي شاهدي آهي. هن جي من اندر جي ڪنهن ڪنڊ ۾ ڪو ابهم ٻار وسي ٿو.“ (١٥) ٻارن جو ادب هميشہ انهن جي نفسيات ۽ عمر مطابق تخليق ڪرڻ گهرجي انهيءَ ادب کي عورت ئي سٺي نموني سمجهي ۽ لکي سگهي ٿي. ڊاڪٽر عبدالڪريم سنديلو لکي ٿو تہ: ”گهرن جو وڏڙيون، ننڍڙن نونهالن کي هنج تي کڻي يا ٻانهن سان مٿي جهلي، عجيب غريب نموني ڪڏائينديون آهن. ڪوڏائڻ مهل ڏاڏيءَ جي دل چا نہ چاهيندي هوندي، نانيءَ جي دل ڪيئن نہ ٺرندي. ماءُ جي دل ڪهڙا نہ عمدا نازڪ ۽ نفيس خيال ڪندي هوندي مطلب تہ ٻچڙي لاءِ هر قسم جون دعائون گهرندي هوندي. پلا ماءُ کي ٻچي ڪانسواءِ ٻي ڪهڙي ونڊر ۽ ورونهن هوندي آهي: ڪيڏائيندي ڪڏائيندي الاهي دعائون ڪري ويندي! عرش مان اڏبين، ڪوسو واءُ نہ لڳنديءَ، بہ جڳ جيئندين ۽ مندو مُنهن نہ لڳندئي وغيره وغيره.“ (١٦) جن ٻولين ۾

ISSN(**P**): 2709-9636 | ISSN(**O**): 2709-9644
Volume 7, Issue 1, (Jan to March2026)
https://doi.org/10.47205/makhz.2026(7-I)urdu-01
ماخذ تحقیقی مجلہ

مائرون پنهنجن ٻچڙن کي دعائون ڏينديون آهن انهن ۾ احساس ۽ جذبو جاڳندو آهي. اهي منفرد خوبيون ٽورين ٻولين ۾ هونديون آهن، ۽ اهي ئي شاهوڪار ٻوليون چئبون آهن. ته ٻئي طرف اهو به هوندو ته، جن ٻولين ۾ مذهب، سائنس، تاريخ، ثقافت، تهذيب، تعليم جي ميدان ۾ مختلف هنرن ۽ فنن کي بيان ڪرڻ ذخيرو هوندو آهي سي ئي علمي ٻوليون سڏيون آهن. سنڌي ٻولي انهن سمورين خوبين سان نوازيل آهي، جيڪا اڄ جي سائنسي دور ۾ وڏيڪ ڏيان گهري ٿي.

نتيجو: مجموعي طرح تحقيق مان جيڪو نتيجو آڏو اچي ٿو ته، موجوده دور ۾، ٻاراڻي ادب ڏانهن اديبن ۽ استاد جو ڪردار اهو ڪونه رهيو آهي، جيڪو اڳ وارن استادن ۽ اديبن جو هو. جنهن ڪري سنڌي ٻوليءَ ڏانهن ٻارن، نوجوانن توڙي سنڌي سماج جو اهو ادبي ذوق ۽ جذبو مانو نظر اچي ٿو. ١٩٩٥ع کان اڳ وارو عرصو انتهائي شاندار ۽ جاندار هئڻ ڪري، سنڌي ٻولي پنهنجي علمي عروج سان پنهنجو علمي سفر مثبت نموني ڏاڪي به ڏاڪي وقت ۽ حالتن مطابق طئي ڪندي پئي رهي آهي. چوته اديب، استاد ۽ نصاب ٻولين جي واڌ ويجهه ۾ مکيه ڪردار ادا ڪرڻ جا نت نوان جواز پيدا ڪندا آهن. ٽئي اهم ٿنڀ ٻارن جي ذهني ۽ فڪري اوسر ۾ نمايان ڪارڪردگي ڏيکاريندا ته، ٻولي پنهنجي سموري علمي سگهه سان هر ڏکين موقعن سان منهن ڏئي پاڻ مجرائيندي رهندي آهي. ١٩٩٥ع کان ويندي ٢٠٢٥ع تائين اهو ٽيهن سالن جو عرصو سنڌي ٻوليءَ ڏانهن مثبت رويو نه هئڻ ڪري سنڌي زبان ۽ ادب کي نقصان جو مُنهن ڏسڻو پئجي رهيو آهي. نصابي غلطين جي ڪري ٻارن جي روزه واري زندگي ٻوليءَ جي صحتمند قدرن تي منفي اثر وجهي رهي آهي.

حوالا

١. سولنگي، غلام مصطفيٰ، _ سنڌي ٻاراڻي شاعريءَ ۾ ٻوليءَ جو استعمال _ (ڇاپو پهريون)، سنڌ راڻي پبليڪيشن، حيدرآباد، سنڌ. ٢٠٢٠ع، ص: ٩)
٢. ملڪاڻي منگها رام، _ سنڌي نثر جي تاريخ _ (ڇاپو ٽيون)، روشني پبليڪيشن حيدرآباد/ڪنڊيارو، ١٩٩٣ع، ص: ٣٥
٣. ايضاً، ص: ٣٤

ISSN(**P**): 2709-9636 | ISSN(**O**): 2709-9644
Volume 7, Issue 1, (Jan to March2026)
https://doi.org/10.47205/makhz.2026(7-I)urdu-01

٤. ايضاً، ص: ٣٧

٥. ايضاً، ص: ٣٨

٦. ايضاً، ص: ٤٣

٧. ايضاً، ص: ٤٤ (فوٽ نوٽ)

٨. ايضاً، ص: ٥١

٩. ايضاً، ص: ٥٥

١٠. ڪشنچند ’بيوس‘ _شيرين شعر_ (ڇاپو ٻيو)، گلشن پبليڪيشن حيدرآباد/لاڙڪاڻو، آگسٽ ٢٠٠٦ع، ص: ١٢، ١٣

١١. دائودپوٽو، علامه شمس العلماء، “شمس العلماء مرزا قليچ بيگ”، ٽماهي ’سنڌي ٻولي‘ (خاص نمبر)، سهيڙيندڙ: تاج جويو ۽ امين لغاري، سنڌي ٻوليءَ جو بااختيار ادارو، حيدرآباد سنڌ، ١٩٩٧ع، ص: ١٢

١٢. آريسر، علي نواز، _ سنڌي ادب ۾ عورتن جو حصو_ (ڇاپو پهريون)، سنڌي ساهت گهر حيدرآباد، سنڌ، ٢٠١٦ع، ص: ٣٢، ٣٣

١٣. ايضاً، ص: ٤١، ٤٢

١٤. ايضاً، ص: ٨٩، ٩٠

١٥. ايضاً، ص: ٤٩٣، ٤٩٤

١٦. سنديلو، عبدالڪريم، (ڊاڪٽر)، _ لوڪ ادب جو تحقيقي جائزو _ (ڇاپو پهريون)، پيڪاڪ پرنٽرز اينڊ پبلشرز، ڪراچي، ٢٠١٦ع، ص: ٣٢٦